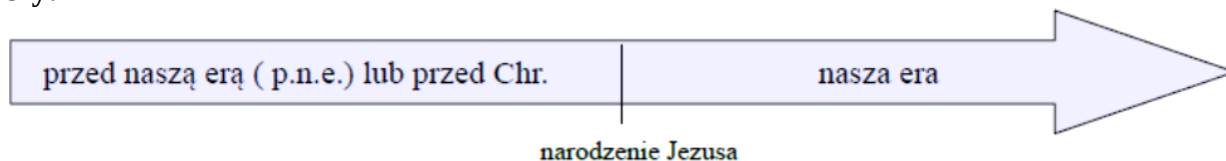

Powtórka z historii

1. Chronologia

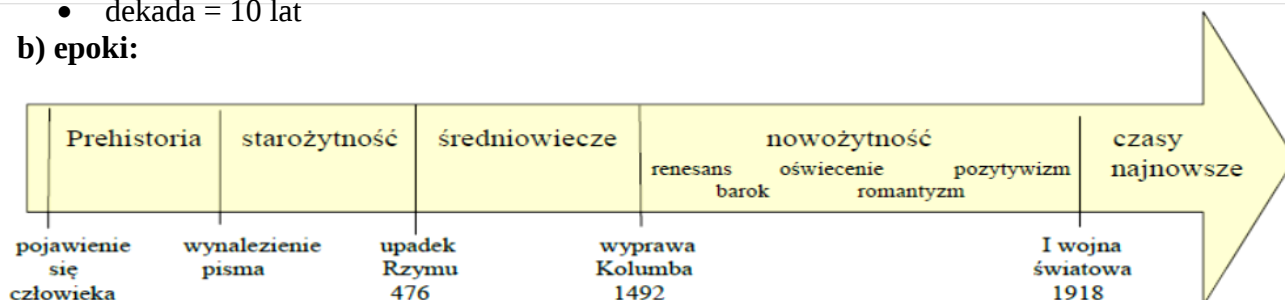
a) ery:

b) rachuba czasu:

- milenium = 1000 lat;
przykłady: I tys. od 1 do 1000 r.; I tys. p.n.e. od 1000 r.p.n.e. do 1 r.p.n.e.
- wiek = 100 lat ;
przykłady: III w. od 201 do 300 r., lecz III w.p.n.e. od 300 r.p.n.e. do 201 p.n.e.
465 r to 2 poł .V w., lecz 465 r.p.n.e. to 1 poł. V w.p.n.e.
- dekada = 10 lat

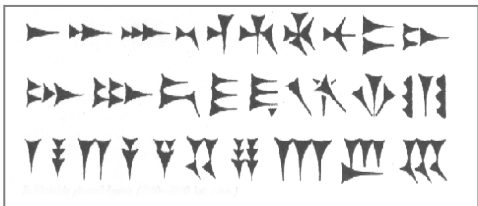
b) epoki:

2. Najdawniejsze dzieje człowieka.

- Paleolit** (starsza epoka kamienna): narzędzia z kamienia łupanego, koczowniczy tryb życia, ludzie zdobywali pożywienie polując i zbierając rośliny, nauczyli się rozpalać ogień.
- Rewolucja neolityczna** – przejście od paleolitu do neolitu (od koczowniczego do osiadłego trybu życia).
- Neolit** (młodsza epoka kamienna): ludzie nauczyli się uprawić rośliny i hodować zwierzęta, prowadzili osiadły tryb życia.
- Zakończenie prehistorii**: ludzie wymyślili pismo.

3. Cywilizacje Bliskiego Wschodu.

Mezopotamia	Egipt
• kraina między Eufratem i Tygrysem (pierwsza cywilizacja – Sumerowie w 4 tys. p.n.e.); • w XVIII w.p.n.e. król babiloński Hammurabi spisał prawo – kodeks Hammurabiego (zasada „oko za oko, ząb za ząb” - prawo talionu czyli odwetu); • religia politeistyczna (Marduk, Isztar ...) • pismo klinowe, pisano na glinianych tabliczkach. 	• nad rzeką Nil – wylewy – rozwój rolnictwa; • Górny i Dolny Egipt zjednoczone około 3000 r.p.n.e.; • faraon miał władzę nieograniczoną – monarchia despotyczna; • religia politeistyczna – wiara w wielu bogów: Re, Ozyrys, Anubis, Izysa itd.; • piramida Cheopsa – jeden z 7 cudów świata starożytnego (XXVI w.p.n.e.); • pismo: hieroglify na papirusie

4. Starożytny Izrael.

- a) w **XIII w.p.n.e.** **Mojżesz** wyprowadził Żydów z niewoli egipskiej;
- b) w **X w.p.n.e.** król żydowski **Salomon** wznosił w Jerozolimie świątynię (do dziś zachował się fragment zwany Ścianą Płaczu);
- c) religia żydowska – **judaizm**: wiara w jednego Boga (**monoteizm**), Dekalog, Biblia, Tora, synagoga, menora.

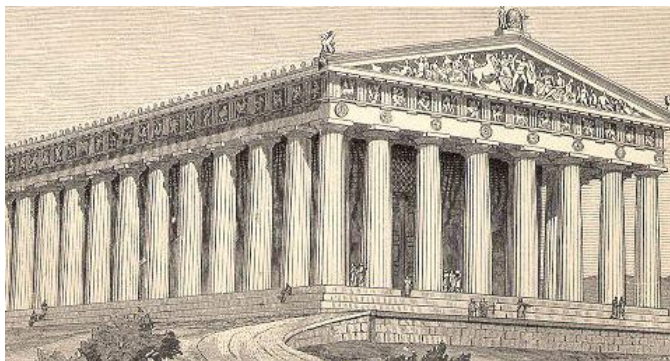
5. Cywilizacja grecka.

- a) Grecja to górzysta kraina otoczona przez morza
 - rozwój rybołówstwa, pasterstwo, hodowla innej latorośli i oliwek;
 - handel morski z koloniami w basenie Morza Czarnego i Śródziemnego.
- b) porównanie systemu sprawowania władzy oraz organizacji społeczeństwa w Sparcie i Atenach:

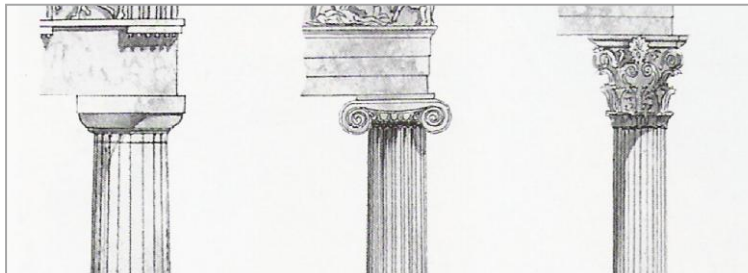
Sparta	Ateny
• Ustrój – oligarchia, rządy Geruzji (rady starszych) i 5 eforów; • Społeczeństwo: Spartiaci – pełnoprawni obywatele Sparty, Periojkowie – cudzoziemcy, Heloci – ludność podbita.	• Ustrój – demokracja (władza ludu, rządy większości); • Perykles w V w.p.n.e. mówił: „jesteśmy wzorem dla innych”; • Ostracyzm – sąd skorupkowy; • Społeczeństwo: Ateńczycy (pełnoprawni obywatele), Metojkowie (cudzoziemcy) Niewolnicy

- c) czynniki integrujące starożytnych Greków

- system wierzeń:
 - **antropomorfizm** – bogowie z ludzkimi cechami;
 - **politeizm** – wiara w wielu bogów np.: Zeus, Atena, Apollo, Hera, Dionizos, Posejdon ...
 - wyrocznie np. w Delfach (pytia)
- **igrzyska sportowe** – pierwsze w **776 r.p.n.e.** ku czci boga Zeusa w Olimpii, pięciobój.
- najsłynniejsza świątynia: **Partenon** na Akropolu w Atenach

- kolumny greckie: **dorycka, jońska, koryncka**

- słynne rzeźby:
 - Dyskobol** – dzieło Myrona,
 - Doryforos** – dzieło Polikleta,
 - Zeus olimpijski** – dzieło Fidiasza

- dzieła **Homera** (VIII w.p.n.e.): „Iliada” i „Odyseja”
- **filozofia** czyli umiłowanie mądrości:
Sokrates - „wiem. Że nic nie wiem”;
Platon – założyciel szkoły filozoficznej zwanej Akademią;
Arystoteles – założyciel szkoły filozoficznej zwanej Licejon;
- **teatr** grecki – ku czci boga Dionizosa (tylko 3 aktorów, aktorzy w maskach).

d) W **V w.p.n.e.** Grecy prowadzili wojny z Persami (**Maraton, Termopile, Salamina**).

e) podboje **Aleksandra Wielkiego** w **IV w.p.n.e.**; ojciec Aleksandra podbił Grecję, Aleksander podbił Persję (mi. bitwa pod Issos), państwo Aleksandra rozpadło się po jego śmierci, w wyniku podbojów powstała kultura hellenistyczna (grecka + wschodnia).

6. Cywilizacja rzymska.

a) Według legendy Rzym powstał w **753 r.p.n.e.** (Romulus i Remus).

b) Kto rządził Rzymem?

- od VIII w.p.n.e. do VI w.p.n.e Rzymem zarządzili **królowie**,
- od VI w.p.n.e. do I w.p.n.e. Rzym był **republika** („res publica” czyli „rzecz publiczna” - obywatele rzymscy wybierali urzędników np.: konsulów, pretorów, trybunów ludowych)
- w I w.p.n.e. **Juliusz Cezar** podbił Galię, wygrał wojnę domową i ogłosił się dożywotnim dyktatorem; zwolennicy republiki zamordowali Cezara w **44 r.p.n.e.**; w wyniku kolejnej wojny domowej władzę zdobył przybrany syn Cezara – **Oktawian August** – pierwszy rzymski cesarz, od tego czasu, aż do V wieku Rzym był **cesarstwem**.

c) podboje Rzymian:

- do III w.p.n.e. - podbój całej Italii (zasada: „dziel i rządź”);
- III – II w.p.n.e. - **wojny z Kartaginą zwane punickimi** (II wojna punicka – Hannibal, bitwy pod Kannami i pod Zumą);
- Rzymianie podbili wszystkie krainy wokół Morza Śródziemnego, stworzyli imperium na 3 kontynentach (w Europie do rzek: Ren i Dunaj oraz wału Hadriana w Brytanii).

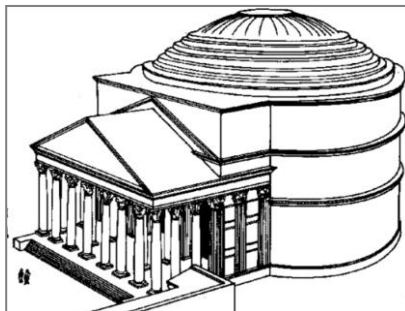
d) W I w.p.n.e. - powstanie niewolników pod wodzą **Spartakusa**;

e) wpływ kultury greckiej na kulturę rzymską:

Zeus – Jowisz, Hera – Junona, Afrodyta – Wenus, Ares – Mars, Posejdon – Neptun;

f) osiągnięcia Rzymian:

- **prawo** (Prawo XII Tablic)
- słynne budowle: **akwedukty, Koloseum, Panteon, łuki triumfalne, drogi, termy**.

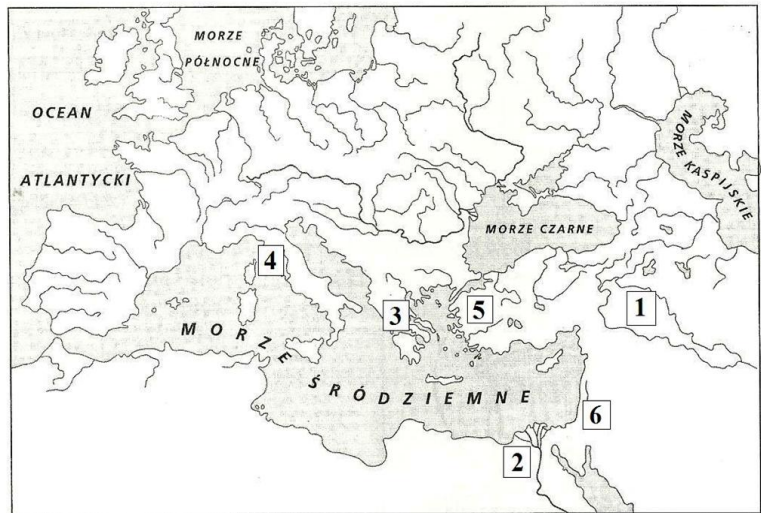
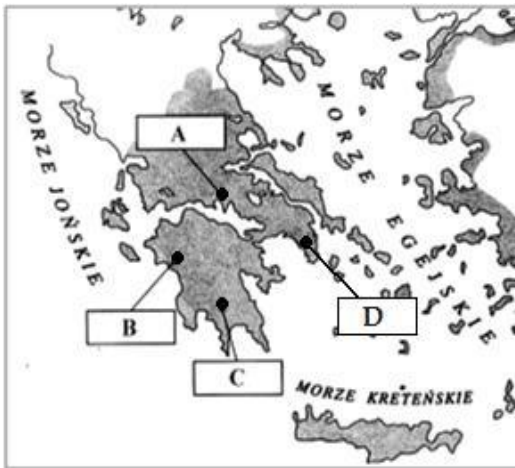

g) W I wieku w Palestynie narodziło się **chrześcijaństwo**, pierwsi chrześcijanie byli prześladowani (np. w czasach cesarza Nerona), dopiero cesarz **Konstantyn Wielki** zakończył prześladowania w **313 r.** wydając edykt mediolański.

h) cesarz **Teodozjusz** pod koniec IV w. podzielił cesarstwo rzymskie na zachodniorzymskie i wschodniorzymskie; cesarstwo przeżywało kryzys gospodarczy;

i) najazdy plemion barbarzyńskich doprowadziły do upadku cesarstwa zachodniorzymskiego w **476 r.**, data ta jest symbolicznym końcem starożytności.

Świat starożytny na mapach:

/mapa z "Zeszytu ćwiczeń dla kl. 5" H. Koper, K. Zielińska, Arka, Poznań 1995/

Grecja:

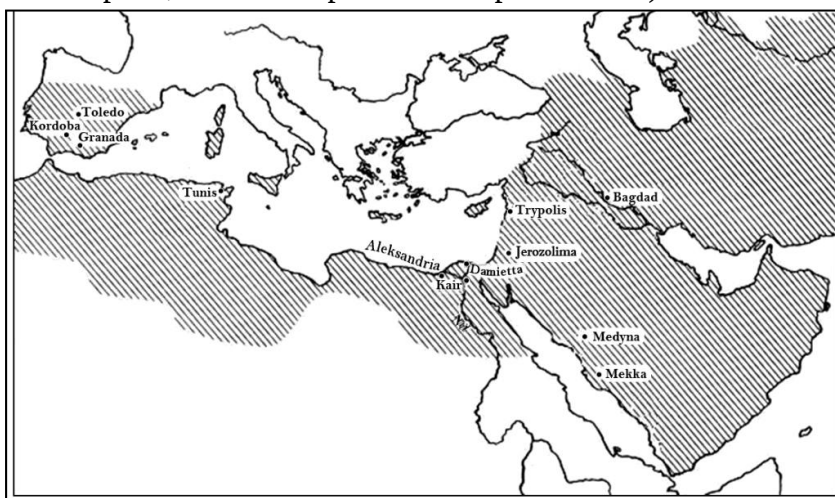
A – Delfy	1 – Mezopotamia
B – Olimpia (igrzyska)	2 – Egipt
C – Sparta	3 – Grecja
D – Ateny	4 – Rzym
	5 – Azja Mniejsza
	6 – Jerozolima

7. Bizancjum i Kościół wschodni.

- cesarstwo wschodniorzymskie** czyli **Bizancjum** przeżyło rozkwit pod panowaniem cesarza Justyniana w VI wieku (prawo - **kodeks Justyniana** oraz świątynia **Mądrości Bożej** w **Konstantynopolu**).
- W **1054** roku **schizma wschodnia** – podział chrześcijan na: **katolików** (papież w Rzymie) i **prawosławnych** (patriarcha w Konstantynopolu).
- Upadek Konstantynopola nastąpił w 1453 r. (zajęty przez Turków).

8. Arabowie i świat islamski.

- w **622** roku Mahomet uciekł z Mekki do Medyny – początek islamu ;
- podstawowe pojęcia: **Allach** (jeden Bóg), **Koran**, **meczet**, pięć filarów wiary;
- w kolejnych wiekach Arabowie dokonali podbojów w Azji, północnej Afryce i Europie (dotarli do Hiszpanii, Frankowie pokonali ich pod Poitiers).

d) kultura i nauka Arabów w średniowieczu

- przetłumaczyli dzieła starożytnych uczonych np. Arystotelesa,
- za ich pośrednictwem dotarli z Indii do Europy tzw. cyfry arabskie.

9. Początki cywilizacji zachodniego chrześcijaństwa.

a) Państwo Franków:

- w **496** Chlodwig przyjął chrzest;
- w VIII w Karol Młot pokonał Arabów pod Poitiers;
- w **756** Pepin Mały utworzył Państwo Kościelne w Italii dla papieża;
- **Karol Wielki** w **800** roku został koronowany na cesarza – chciał odrodzenia kultury starożytnej (renesans karoliński);
- w **843** wnukowie Karola Wielkiego zawarli traktat w Verdun, powstały nowe państwa: Francja, Niemcy, Włochy.

c) Rzesza Niemiecka

- w **962** **Otton I** cesarzem (Święte Cesarstwo Niemieckie);
- cesarz **Otton III** planował stworzyć cesarstwo uniwersalistyczne, obejmujące: Rzeszę, Galię, Italię i ziemie Słowian – planów nie zrealizował z powodu przedwczesnej śmierci.

d) W XI wieku **spór o inwestyturę** między papieżem Grzegorzem VII a cesarzem Henrykiem IV.

e) Krucjaty – **wyprawy krzyżowe** (crux = krzyż) do XI do XIII wieku

- papież **Urban II** w **1095** r na synodzie w Clermont wezwał rycerstwo na krucjatę do Ziemi Świętej;
- 1096-99 – I wyprawa krzyżowa zakończona zdobyciem Jerozolimy (łącznie 7 krucjat);
- powstanie zakonów rycerskich: joannici, templariusze, Krzyżacy;
- w **1291** upadła ostatnia twierdza krzyżowców – Akka.

10. Społeczeństwo średniowiecznej Europy.

a) **Monarchia stanowa**: duchowieństwo, rycerstwo, mieszczaństwo, chłopci.

b) Ukształtował się **system feudalny**: **senior** nadawał **wasalowi** lenno w zamian za zbrojne wspieranie seniora;

c) od XIII w. **lokowano miasta** na prawie niemieckim (otoczone murem, w centrum rynek i ratusz)

d) rycerstwo: paż, giermek, pasowanie na rycerza;

e) kultura rycerska: ideał rycerza opisany w „Pieśni Rolandzie”, turnieje, kodeks rycerski;

11. Kultura materialna i duchowa łacińskiej Europy.

a) średniowieczne zakony:

- mnisze („ora et labora”) to benedyktyni i cystersi,
- żebracze (od XIII wieku) to franciszkanie i dominikanie;

b) najstarsze uniwersytety w Europie: Bolonia (XI w), Oksford (XII w), Paryż (XII w).

c) **uniwersalny** charakter kultury średniowiecznej: **łacina**;

d) w średniowieczu budowle w stylu:

romańskim (XI – XIII) i **gotyckim** (XIII - XV)

12. Polska pierwszych Piastów.

a) Książę **Mieszko I**

- stworzył państwo polskie – połączenie plemion wpisanych na mapce;

- ślub z czeską Księżniczką Dobrawą;
- **966 r.** chrzest Polski (Polska wchodzi w krąg kultury łacińskiej);
- **972 r.** – bitwa pod Cedynią z niemieckim margrabią Hodonem.

b) **Bolesław Chrobry**

- w **997 r.** – misja biskupa Wojciecha do pogańskich Prusów (pierwszy polski święty);
- w **1000 r.** – zjazd gnieźnieński, spotkanie z Ottonem III (włóczęnia św. Maurycego);
- 1002-1018 – wojna polsko- niemiecka (Milsko i Łużyce);
- w **1025 r.** – koronacja królewska – pierwszy polski król.

c) Kryzys państwa piastowskiego w **XI wieku**.

- **Mieszko II** (król od **1025 r.**) wygnany z Polski (najazd niemiecki i ruski, bunt braci, rządy Bezpryma);
- powrót **Kazimierza Odnowiciela**, stolica przeniesiona do Krakowa (Gniezno zniszczone podczas czeskiego najazdu);
- **Bolesław Śmiały** w **1076 r.** koronowany na króla, lecz 3 lata później wygnany (biskup Stanisław zabity na rozkaz króla);
- władzę przejął młodszy brat Śmiałego – książę **Władysław Herman**, który pod koniec XI wieku podzielił państwo między synów: Zbigniewa i Bolesława.

d) książę **Bolesław III Krzywousty**

- w **1109 r.** wojna polsko-niemiecka (Głogów)
- powstanie Kroniki Anonima zwanego Gallem
- Statut Krzywoustego – początek podziału dzielnicowego

e) państwo pierwszych Piastów to **monarchia patrymonialna**.

13. Polska dzielnicowa i zjednoczona.

a) w **1138 r.** początek podziału dzielnicowego; dzielnice otrzymali synowie Krzywoustego:

Władysław Wygnaniec	Bolesław Kędzierzawy	Mieszko III Stary	Henryk Sandomierski	Kazimierz Sprawiedliwy
Śląsk i senioralna	Mazowsze	Wielkopolska	z. sandomierska	z matką w ziemi łęczyckiej

b) książę **Konrad Mazowiecki** w **1226 r.** sprowadził do Polski **zakon krzyżacki**,

w XIII w. Krzyżacy podbili ziemie pogańskich Prusów i założyli swoje państwo, od XIV w. stali się zagrożeniem dla Polski rozbitej na dzielnice oraz dla pogańskiej Litwy;

b) najazd **tatarski** – bitwa pod Legnicą **1241 r.** - zginął książę **Henryk Pobożny**

c) **Przemysław II** – koronacja w Gnieźnie w **1295 r.** (zamordowany w Rogoźnie),

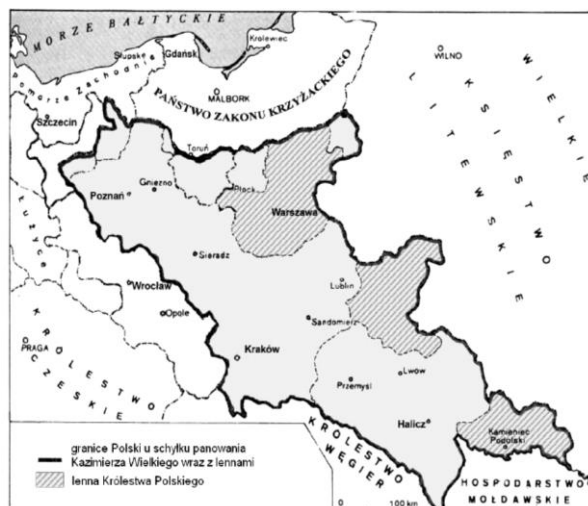
d) król czeski **Wacław II** z rodu Przemyślidów – koronacja w Gnieźnie w 1300 r.,

e) **Władysław Łokietek**

- zjednoczył Polskę, w **1320** roku został koronowany na króla w Krakowie (miecz Szczerbiec), jego koronacja kończy okres podziału dzielnicowego;
- stosunki z Krzyżakami: Krzyżacy zajęli Pomorze Gdańskie (1309), bitwa pod Płowcami (1331), zajęli Kujawy i ziemię dobrzyńską .

f) **Kazimierz Wielki**

- zawarł pokój w Kaliszu z Krzyżakami w 1343 (odzyskał Kujawy i ziemię dobrzyńską);
- w **1364 r.** założył Akademię Krakowską,
- spisał prawo (statuty wiślickie).
- przyłączył do Polski **Ruś Halicką** (Lwów).
- ostatni z dynastii Piastów.

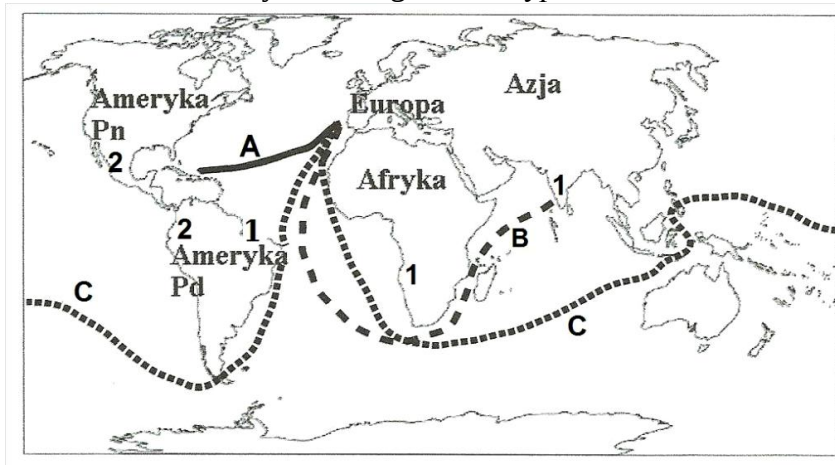

14. Polska w dobie unii z Litwą (do schyłku średniowiecza).

- a) następcą Kazimierza Wielkiego został jego siostrzeniec **Ludwik Węgierski** (nadał szlachcie przywilej koszycki),
- b) po Ludwiku tron polski objęła jego córka **Jadwiga Andegaweńska**,
- c) w **1385 r.** Polska i Litwa zawarły unię w **Krewie**: chrzest Jagiełły i Litwy, ślub Jagiełły i Jadwigi, koronacja Jagiełły króla Polski (unia personalna).
- d) **Władysław Jagiełło** na czele wojsk polsko-litewskich w **1410 r.** rozgromił Krzyżaków w bitwie pod Grunwaldem (w 1411 r. – **I pokój toruński**)
- e) Jagiełło zapoczątkował **dynastię Jagiellonów**, która panowała od XIV do XVI wieku
- f) syn Jagiełły, **Władysław III Warneńczyk** (król Polski i Węgier) zginął w bitwie z Turkami pod Warną w **1444 r.**
- g) młodszy syn Jagiełły, **Kazimierz Jagiellończyk**, pokonał Krzyżaków w wojnie 13-letniej (**1454-66**), którą zakończył **II pokój toruński**, na mocy którego **Polska odzyskała Pomorze Gdańskie** (tzw. **Prusy Królewskie**), a państwo krzyżackie (**Prusy Zakonne**) stało się polskim lennem.

15. Wielkie odkrycia geograficzne.

- a) w **1453** Turcy zajęli Konstantynopol (nowa nazwa Sztambuł) – koniec cesarstwa bizantyjskiego,
- b) wielkie odkrycia geograficzne – przyczyny: poszukiwano morskiej drogi do Indii;
- c) wyprawy Hiszpanów i Portugalczyków:
 - A. 1492** – Krzysztof Kolumb – odkrył Amerykę (nazwa kontynentu od Amerigo Vespucci),
 - B. 1498** – Vasco da Gama – morska droga do Indii,
 - C. 1519-22** – Ferdynand Magellan – wyprawa dookoła świata.

d) wielkie odkrycia geograficzne – skutki:

- odkryto nowe kontynenty,
- udowodniono kulistość ziemi,
- kolonie portugalskie (cyfry 1 na mapie) i hiszpańskie (cyfry 2 na mapie)
- niewolnictwo, handel niewolnikami
- napływ złota do Europy oraz nowych towarów np. ziemniaki
- zniszczenie cywilizacji prekolumbijskich w Ameryce
- chrystianizacja ludności na odkrytych ziemiach

16. Humanizm i renesans.

- a) w około **1450** Jan Gutenberg wydrukował Biblię (druk = powszechniejszy dostęp do wiedzy),
- b) renesans czyli odrodzenie kultury starożytnej; we Włoszech:
 - **Leonardo da Vinci** - „Dama z łasiczką”, „Mona Lisa”;
 - **Michał Anioł Buonarroti** - „Dawid”, „Pieta”, freski w kaplicy sykstyńskiej;
 - **Rafaël Santi** – „Szkoła ateńska”;

- c) humanizm – zainteresowanie człowiekiem i jego rozwojem:
„Jestem człowiekiem i nic co ludzkie nie jest mi obce”
- d) rozwój nauki:
- **Erazm z Rotterdamu** – „Pochwała głupoty”;
 - **Mikołaj Kopernik** i **Galileusz** – astronomia, teoria heliocentryczna.

17. Rozłam w Kościele zachodnim.

- a) Początek reformacji - **1517** wystąpienie **Marcina Lutra** przeciwko sprzedaży odpustów (95 tez);
- b) nowe kościoły protestanckie:
- **luteranie** (nie uznają władzy papieża, 2 sakramenty, zniesiony celibat),
 - **kalwini** (jak wyżej oraz wiara w predestynację – przeznaczenie),
 - **anglikanie** (król Henryk VIII);
- c) kontrreformacja (walka z reformacją) i reforma kościoła katolickiego (**sobór trydencki 1545-63** oraz powstanie zakonu **jezuitów**);
- d) wojny religijne w Niemczech, noc św. Bartłomieja w Paryżu.

18. Polska i Litwa w czasach ostatnich Jagiellonów.

- a) Wybitni twórcy:
- **Jan Kochanowski** – treny, fraszki, pieśni;
 - **Mikołaj Rej** – „a Polacy nie gęsi... swój język mają”,
 - **Andrzej Frycz Modrzewski** „O naprawie Rzeczpospolitej”.
- b) **Renesansowe budowle**: Wawel, ratusz poznański, ratusz w Zamościu (miasto – Jan Zamoyski).
- c) Ukształtowanie się **demokracji szlacheckiej**
- przywileje szlacheckie (np. 1505 **nihil novi** – nic nowego bez zgody szlachty),
 - pod koniec XV w. ukształtował się **sejm walny**; trzy stany sejmujące: król, senat i izba poselska (posłów wybierała szlachta na sejmikach ziemskich).
- b) W **1525** r. - hołd pruski: były mistrz krzyżacki Albrecht von Hohenzollern przeszedł na luteranizm, sekularyzował państwo zakonne, a następnie złożył hołd królowi **Zygmuntowi I Staremu, Prusy Książęce** – polskim **lennem**.
- c) W **1569** r. - unia polsko – litewska w Lublinie (król **Zygmunt August**), unia realna, powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
- d) W Rzeczypospolitej panowała tolerancja religijna – **akt konfederacji warszawskiej (1573)**.
- e) Rozwój **gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej**, handel zbożem (Wisłą do Gdańska i dalej do Europy Zachodniej).

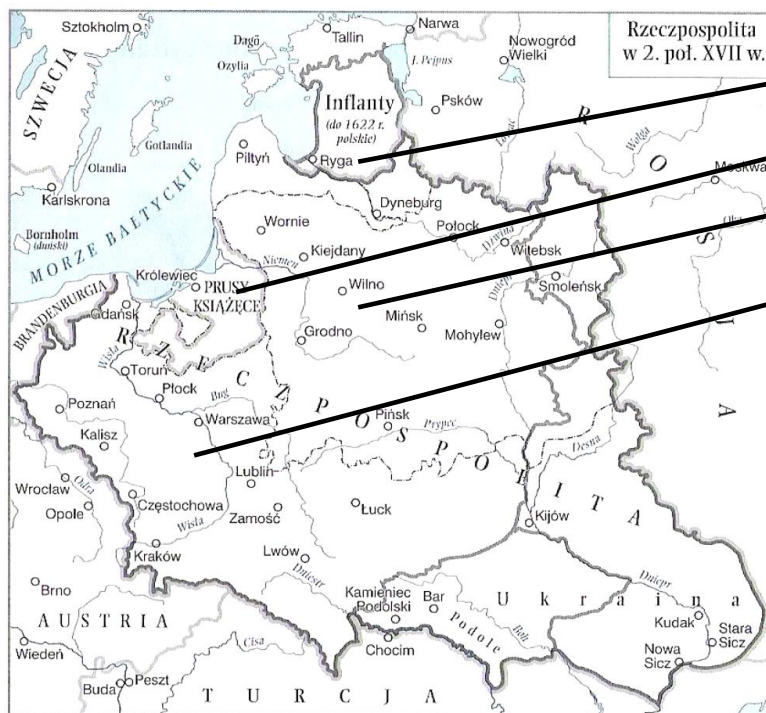
19. Rzeczypospolitej Obojga Narodów w dobie pierwszych wolnych elekcji.

- a) Po śmierci ostatniego Jagiellona:
- **bezkrólewie**, prymas interrexem, ustalono zasady **wolnej elekcji** - każdy szlachcic może brać udział w wyborze króla,
 - w **1573** r szlachta wybrała króla Henryka Walezego;
 - artykuły henrykowskie – spisane podstawowe zasady ustroju Rzeczypospolitej.
- b) Drugim królem elekcyjnym został **Stefan Batory** (mąż Anny Jagiellonki)
- utworzenie piechoty wybranieckiej;
 - walki z Rosją o Inflanty (z carem Iwanem IV Groźnym);
 - założenie uniwersytetu w Wilnie (drugi uniwersytet w Rzeczypospolitej).

20. Rzeczypospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII w.

- a) Przyczyny licznych **wojen**:
- **z Rosją** - w I poł. XVII w. Zygmunt III Waza chciał objąć tron w Moskwie, - w II poł. XVII w. Moskwa chciała przejąć Ukrainę;
 - **ze Szwecją** - rywalizacja o dominowanie nad Bałtykiem;
 - **z Turcją** - konflikty graniczne, rywalizacja o Mołdawię;
 - **z Kozakami** na Ukrainie – konflikt narodowościowy, religijny i społeczny (pańszczyzna).
- b) W **1605** w bitwie pod Kircholmem Polacy pokonali Szwedów (hetman Chodkiewicz).
- c) W **1610** po zwycięskiej bitwie pod Kłuszynem Polacy zajęli Moskwę (na 2 lata).

- d) W **1648** wybuchło powstanie **na Ukrainie** pod wodzą **Bohdana Chmielnickiego**.
e) W latach **1655-60** wojna ze Szwecją zwana potopem (król Jan Kazimierz Waza).
f) W **1673** r hetman **Jan Sobieski** pokonał Turków pod Chocimiem, szlachta wybrała go na króla, jako król pokonał Turków ponownie w **1683** r pod Wiedniem (victoria wiedeńska!).
g) Skutki wojen: straty ludnościowe, materialne, terytorialne (Szwedzi zajęli Inflanty, Rosja zajęła lewobrzeżną Ukrainę, Prusy Książęce zrzuciły zależność lenną, Turcy na 27 lat zajęli Podole)
h) od XVII w. szlachta zrywa sejmy (**liberum veto**).
i) w kulturze: **barok** (np.: fara w Poznaniu, pałac w Wilanowie) i **sarmatyzm** (polska kultura szlachecka, portrety trumienne, ubiór szlachezca: kontusz, żupan, pas kontuszowy).

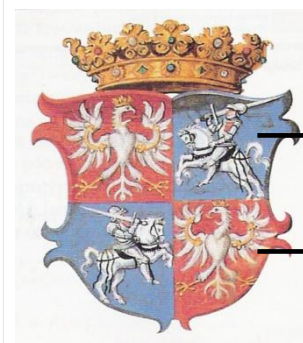

Inflanty

Prusy Książęce

Wielkie Księstwo Litewskie

Korona Polska
(po unii lubelskiej z Ukrainą)

Pogoń

Orzeł

21. Formy państwa nowożytnego.

- a) **monarchia absolutna** we Francji – król Ludwik XIV „Król Słońce”, mówił: „państwo to ja”.
b) Jak Anglia stała się monarchią parlamentarną?
 - król angielski Karol I Stuart – zwolennik absolutyzmu, konflikt z parlamentem, wojna domowa, ścięcie króla,
 - przez kilka lat Anglia republiką,
 - powrót monarchii, konflikt król Jakuba II z parlamentem, ucieczka króla.
 - w 1689 - początek **monarchii parlamentarnej** w Anglii („król panuje, ale nie rządzi”).

c) Porównanie

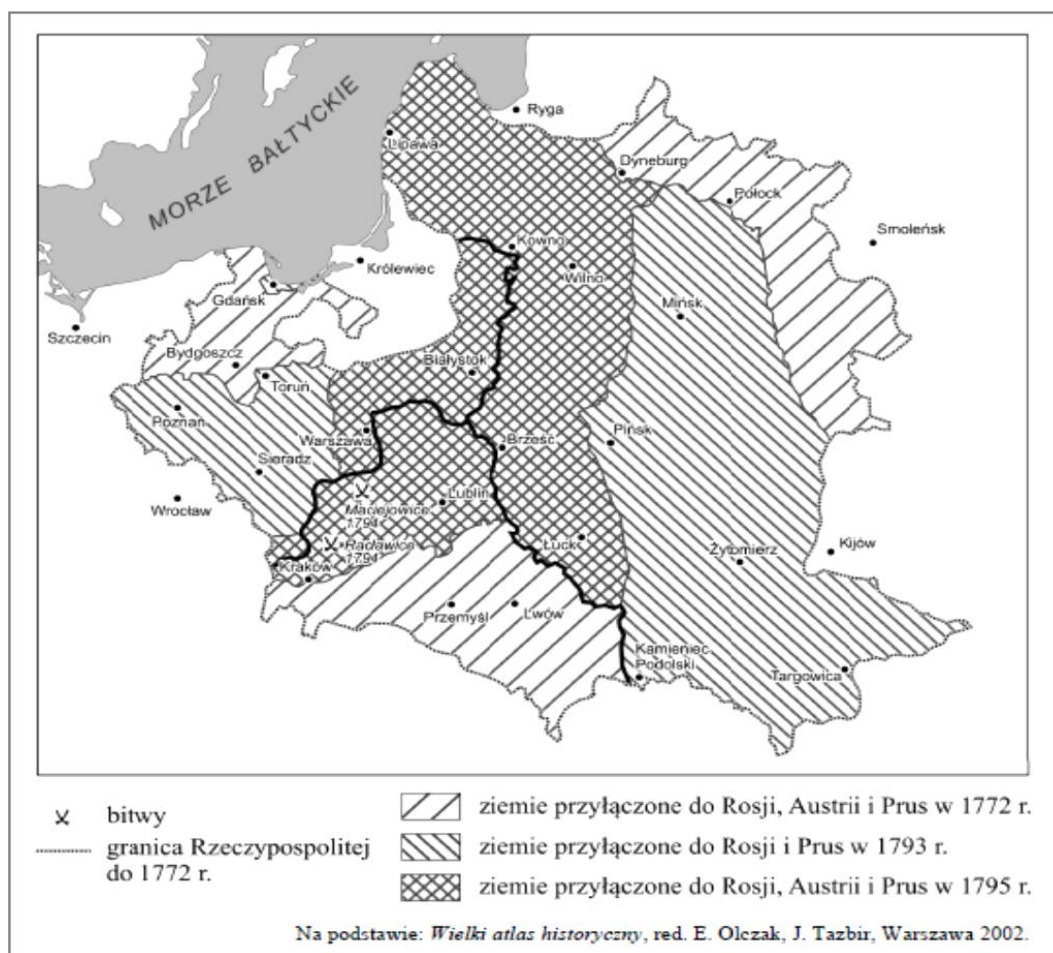
monarchia absolutna	monarchia parlamentarna
nieograniczona władza króla, król nie zwołuje parlamentu	władza króla ograniczona, ważne decyzje podejmuje parlament

22. Europa w XVIII w.

- a) **oświecenie** – wiek rozumu;
b) w sztuce **klasycyzm** (nawiązanie do starożytności, np. Panteon w Paryżu, Łazienki warszawskie)
c) wynalazki np. balon, maszyna parowa, termometr Celsjusza; we Francji pierwsza Encyklopedia,
d) trójpodział władzy wg **Monteskiusza**: władza ustawodawcza, wykonawcza, sądownicza,
e) **Rousseau** - „Umowa społeczna” pomiędzy rządzonymi a władzą,
f) sąsiedzi Polski: **Prusy Rosja i Austria** to rosnące w siłę **monarchie absolutne** (dynastie: Hohenzollernów, Romanowów, Habsburgów)

23. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVIII w.

- a) Osłabienie państwa: od XVII wieku liczne wojny, **liberum veto**, mało wojska.
- b) „Czasy saskie” czyli rządy Augusta II Mocnego i Augusta III Sasa z dynastii Wettinów (unia personalna z Saksonią); w 1 poł. XVIII w. dwukrotnie na tronie zasiadał S. Leszczyński.
- c) Rzeczpospolita zrujnowana podczas wojny północnej (1700-21), „Polska nierządem stoi”.
- d) W 1764 r. dzięki poparciu Familii (stronnictwo Czartoryskich) rosyjskiej carowej Katarzyny II królem polskim został **Stanisław August Poniatowski**.
- e) **Oświecenie** (od 1740 r. - założenie przez S. Konarskiego Collegium Nobilium do pocz. XIX w.); dokonania: Szkoła Rycerska, Komisja Edukacji Narodowej, Łazienki, obiady czwartkowe, „Monitor”; przykład klasycyzmu: Pałac w Łazienkach.
- f) rozbiory Polski
 - **konfederacja barska** przeciw królowi i reformom, a także przeciwko Rosji;
 - **1772** - I rozbiór Polski (protest Tadeusza Rejtana na sejmie rozbiorowym);
 - **3 maj 1791** – Sejm Wielki uchwalił konstytucję (trójpodział władzy, zniesieni liberum veto i wolnej elekcji); była to pierwsza konstytucja w Europie, a druga na świecie;
 - przeciw konstytucji – **konfederacja targowicka**, wojna w obronie konstytucji;
 - **1793** – II rozbiór Polski (bez Austrii);
 - **1794** – powstanie kościuszkowskie (bitwa pod Racławicami - kosynierzy);
 - **1795** – III rozbiór Polski, Poniatowski abdykował, Polska na 123 lata traci niepodległość.

24. Bunt poddanych – wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

- a) 13 zbuntowanych kolonii angielskich w Ameryce ogłasza w 1776 r. **Deklarację Niepodległości**;
- b) wojna o niepodległość (udział Polaków: **K. Pułaski**, **T. Kościuszko**) z
- c) Wielka Brytania uznała niepodległość USA;
- c) w **1787** r. uchwalenie konstytucji USA (pierwsza na świecie), USA – republika, trójpodział władzy: władza ustawodawcza – Kongres, wykonawcza – prezydent, sądownicza – sądy;
- d) pierwszy prezydent USA – **J. Waszyngton**.

25. Rewolucja francuska.

- a) społeczeństwo francuskie przed rewolucją: 3 stany (duchowieństwo, szlachta i stan trzeci);
- b) monarchia absolutna - rządy Ludwika XVI Burbona
- c) król zwołał do Paryża Stany Generalne, podczas obrad – bunt stanu trzeciego, który ogłosił się Zgromadzeniem Narodowym;
- d) **14 lipca 1789** r. lud Paryża zdobył Bastylię;
- e) uchwalono Deklarację Praw Człowieka i Obywatela (1789): „ludzie są równi i wolni”;
- f) uchwalenie konstytucji (1791) – Francja monarchią konstytucyjną;
- g) w **1792** ogłoszono Francję **republiką**, w 1793 zgilotynowano króla;
- h) rządy jakobinów – krwawy terror **Maksymiliana Robespierre** do 1794 roku.

26. Epoka napoleońska.

a) Francja pod rządami **Napoleona Bonaparte**:

- 1799 – Napoleon I konsulem (obalił rządy Dyktatoratu),
- 1804 – Napoleon cesarzem Francuzów,
- podboje w Europie (zwycięskie bitwy np. pod Austerlitz),
- 1812 – wyprawa na Rosję,
- 1813 – klęska pod Lipskiem,
- 1815 – „sto dni napoleona”, klęska pod Waterloo, zesłanie na wyspę św. Heleny,

b) **Polacy u boku Napoleona**:

- **1797** – Legiony Polskie we Włoszech (gen. J. H. Dąbrowski),
- Józef Wybicki - „Mazurek Dąbrowskiego”
- **1807** – Napoleon **utworzył Księstwo Warszawskie** z ziem II i III zaboru pruskiego,
(w 1809 powiększone o ziemie III zaboru austriackiego),
- władcą Księstwa - Fryderyk August Wettin.

27. Europa po kongresie wiedeńskim.

a) kongres wiedeński obradował w latach **1814-15** r. ;

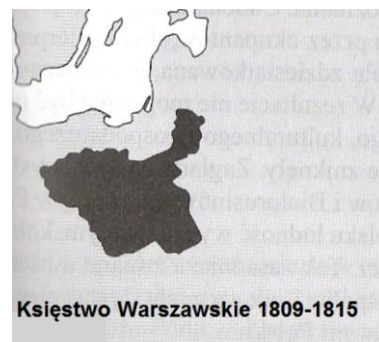
b) zasady: legitymizm, restauracja, równowaga;

c) niektóre postanowienia

- Francja wraca do granic z 1792;
- Powrót dynastii Burbonów do Francji;
- podział Księstwa Warszawskiego na:
 - **Królestwo Polskie** (Rosja),
 - **Wielkie Księstwo Poznańskie** (Prusy),
 - **Wolne Miasto Kraków** (pod rządami 3 zaborców).

d) nowa idea

- **liberalizm** – wolność polityczna i gospodarcza

28. Rozwój cywilizacji przemysłowej.

- a) zapoczątkowana pod koniec XVIII w. w Anglii;
- b) przejście od pracy ręcznej (manufaktura) do zmechanizowanej (fabryki!);
- c) powstają nowe grupy społeczne: **kapitałści** i **proletariat** (pracownicy fabryk), miasta rozrastają się (urbanizacja);
- d) **socjaliści** domagali się poprawy warunków pracy i życia robotników;
- e) **komunizm** wzywał do obalenia kapitalizmu na drodze **rewolucji proletariackiej** (F.Engels i K.Marks autorzy Manifestu komunistycznego).

29. Ziemie polskie po kongresie wiedeńskim.

a) Królestwo Polskie (Kongresowe) po 1815

- car nadał konstytucję, ale łamał jej postanowienia (rodzi się opozycja);
- rozwój przemysłu (Łódź, Zagłębie Staropolskie i Dąbrowskie);

b) powstanie listopadowe 1830-31

- Sprzysiężenie Podchorążych – Piotr Wysocki;
- noc listopadowa – spiskowcy atakują Belweder i Arsenał;
- wojna polsko – rosyjska, nieudolni dowódcy, klęska powstania;

b) po klęsce powstania listopadowego:

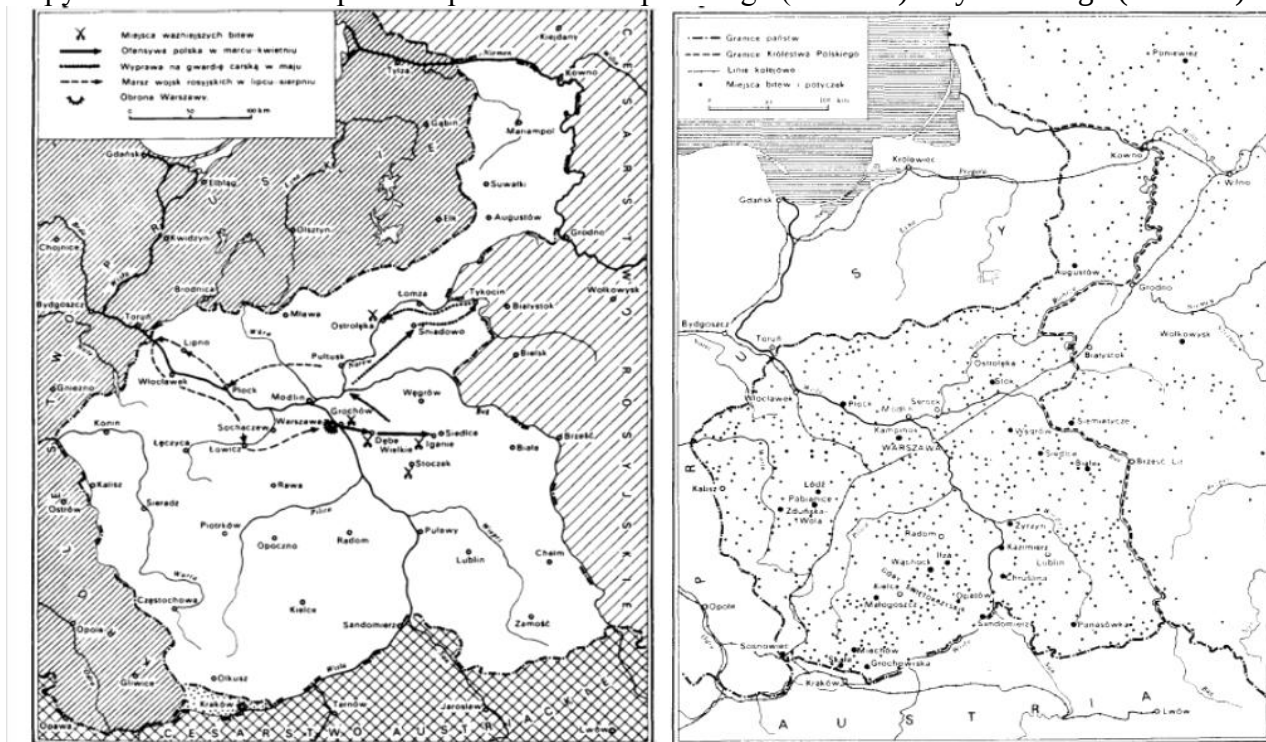
- represje wobec Polaków;
- **Wielka Emigracja**
 - **romantycy**: A. Mickiewicz „Pan Tadeusz”, J. Słowacki „Kordian”,
 - **Hotel Lambert** (książę Adam Czartoryski) i **Towarzystwo Demokratyczne Polskie**,
- **praca organiczna** w Wielkopolsce: K. Marcinkowski – Bazar, H. Cegielski – fabryka, D. Chłapowski – wzorowe gospodarstwo rolne;

c) w 1846 – rabacja chłopska w Galicji (bunt przeciw szlachcie) i nieudane powstanie krakowskie (po klęsce powstania W. M. Kraków – wcielone do Austrii)

d) w 1848 Wiosna Ludów w Europie i na ziemiach Polskich: zabór pruski (Wielkopolska) i zabór austriacki - Galicja (uwłaszczenie chłopów);

e) powstanie styczniowe 1863-64; uwłaszczenie chłopów, walki partyzanckie, dyktatorem Romuald Traugutt;

Mapy: Królestwo Polskie podczas powstania listopadowego (1830-31) i styczniowego (1863-64)

30. Życie pod zaborami.

a) Zabór rosyjski

- po klęsce powstania liczne represje i nasilona **rusyfikacja** (j. rosyjski w szkołach i urzędach),
- rozwinięty przemysł, zacofane rolnictwo.

b) Zabór pruski:

- **germanizacja** – j. niemiecki w szkołach i urzędach, działalność Komisji Kolonizacyjnej, rugi pruskie, Hakata, Kulturkampf = walka o kulturę, czyli walka z kościołem katolickim,
- **strajk dzieci we Wrześni** 1901 – przeciw nauce religii po niemiecku,
- Maria Konopnicka słysząc o tych wydarzeniach pisze „**Rotę**”: „Nie rzucim ziemi skąd nasz ród...”

c) Zabór austriacki (Galicja)

- autonomia – język polski w szkołach i urzędach, swobody dla Polaków.
- zacofane rolnictwo, słabo rozwinięty przemysł.

d) kultura polska w 2 poł. XIX w.:

- H. Sienkiewicz „Trylogia”, twórczość Jana Matejki;
- **pozytywizm** (praca organiczna): B. Prus „Lalka”, E. Orzeszkowa „Nad Niemnem”

e) pierwsze partie polityczne na ziemiach polskich na przełomie XIX i XX w.

- **SDKPiL** czyli Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy (rewolucja),
- **PPS** czyli Polska Partia Socjalistyczna (sprawa robotnicza + niepodległość),
- **PSL** – Polskie Stronnictwo Ludowe (poprawa położenia chłopów),
- **ND** – Narodowa Demokracja (nacjonalizm, **Roman Dmowski**).

31. Europa i świat w XIX i na pocz. XX w.

a) **Wynalazki i odkrycia** XIX wieku („wiek elektryczności i pary”)

G. Stephenson – lokomotywa, A. Bell – telefon, T. Edison – żarówka i fonograf,
L. Pasteur – szczepionka przeciw wściekliznie, W. Roentgen – promienie X,
bracia Lumiere – kinematograf, K. Benz – silnik spalinowy.

b) W latach **1861-65 wojna secesyjna** w USA między stanami północnymi i południowymi (**abolicjonizm**, prezydent **Abraham Lincoln**, zniesienie niewolnictwa).

c) W **1861** ogłoszono powstanie Królestwa Włoskiego (**zjednoczenie Włoch** pod przywództwem króla Sardynii Wiktora Emanuela II i republikanina Giuseppe Garibaldiego).

d) **Zjednoczenie Niemiec** pod przywództwem Prus (kanclerz **Otto von Bismarck**)

- pokonanie Austrii i Francji w wojnie (cesarz Napoleon III w niewoli niemieckiej);
- w **1871** powstało Cesarstwo Niemieckie (II Rzesza), cesarz Wilhelm I Hohenzollern.

e) **Kolonializm**

- korzyści z posiadania kolonii: tania siła robotnicza, tanie surowce, rynek zbytu dla europejskich towarów;
- **Wielka Brytania** potęgą kolonialną (posiadłości w Afryce, Indie, Kanada, Australia...);
- Rywalizacja o kolonie doprowadziła do licznych wojen, np. wojna burska między Wielką Brytanią a Burami, czyli holenderskim osadnikami w Afryce południowej.

32. I wojna światowa (1914-18) i jej skutki.

a) konflikt o kolonie, o Alzację i Lotaryngię, o wpływy na Bałkanach;

Trójprzymierzem (państwa centralne)	Trójporozumieniem (Ententa)
Niemcy, Austro-Węgry, Włochy (do 1915 do Ententy)	Francja, Wielka Brytania, Rosja

b) bezpośrednia przyczyna wybuchu wojny – **zamach w Sarajewie** na arcyksięcia Franciszka Ferdynanda (28.06.1914);

c) na froncie zachodnim – **wojna pozycyjna** (bitwy nad Marną, Sommą i pod Verdun);

d) nowe rodzaje broni: czołgi, samoloty, gazy bojowe;

e) na froncie wschodnim: zwycięstwa państw centralnych, klęska Rosji i wzrost niezadowolenia doprowadziły do wybuchu rewolucji

- **rewolucja lutowa 1917** – abdykacja cara Mikołaja II Romanowa,
- **rewolucja październikowa 1917** – władzę przejęli bolszewicy (Lenin);

f) Polacy podczas I wojny światowej:

- **Legiony Polskie** – **J. Piłsudski** (przeciw Rosji, u boku Austro-Węgier),
- **Roman Dmowski** – orientacja prorosyjska,
- **Armia Polska we Francji** („Błękitna”) – gen. J. Haller (przeciw Niemcom);

g) **Zaborcy o sprawę Polski podczas I wojny światowej**

- 1914 - odezwa wielkiego księcia Mikołaja Mikołajewicza: „...pod berłem cesarza rosyjskiego (...) odrodzi się Polska swobodna w swej wierze, języku i samorządzie”;
- 1916 – akt 5 listopada wydany przez cesarzy Niemiec i Austro-Węgier: „...by z ziemi tych [spod panowania rosyjskiego wydartych] utworzyć państwo samodzielne z dziedziczną monarchią”.

h) **Prezydent USA T. W. Wilson** o Polsce w 1918 r.: „Powinno zostać stworzone niepodległe państwo polskie, obejmujące terytoria zamieszkane przez ludność ... polską...”

i) **11.11.1918** – rozejm w Compiègne na froncie zachodnim (klęska Niemiec, upadek cesarstwa niemieckiego, abdykacja cesarza);

j) **konferencja paryska – traktat wersalski.**